

ОСОБЛИВОСТІ

ВІДВЕДЕННЯ

земельних ділянок
ДЛЯ ПОТРЕБ
НАДРОКОРИСТУВАННЯ

За чинним законодавством України розглянуто порядок відведення земельних ділянок для потреб надрокористування. Висвітлено особливості надання спеціального дозволу на користування надрами, а також гірничого відводу як передумови розробки проекту відведення земельної ділянки. Приділено увагу питанню подальшої рекультивациї порушених земель.

Ключові слова: надрокористування, використання земель, спеціальний дозвіл на користування надрами, гірничий відвід, проект відведення земельної ділянки, рекультивация земель.

Постановка проблеми

Добувна галузь промисловості має стратегічне значення для розвитку економіки та забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Важливим напрямом забезпечення діяльності підприємств добувної промисловості є належна організація землекористування. Землі добувної промисловості є просторово-операційним базисом для геологічного вивчення надр та розміщення добувних підприємств. Саме тому законодавче регулювання порядку використання земель для потреб надрокористування є важливим засобом підвищення ефективності правового регулювання добувної діяльності в країні загалом [1].

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій

Дослідженню питання використання земель для потреб надрокористування приділяли увагу такі науковці як А.М. Мірошниченко, М.В. Шульга, К.О. Смовж, Н.В. Барбашова, О.Ю. Макаренко, Т.В. Лісова та ін. Але вони здебільшого розглядають питання правового регулювання використання й охорони земель, наданих для корис-

тування надрами, в межах правового режиму земель промисловості, в той час як особливості відведення та використання земельних ділянок для потреб надрокористування залишаються поза увагою.

Мета статті — розглянути та висвітлити особливості відведення земельних ділянок для потреб надрокористування з огляду на норми чинного законодавства, а також виявити проблеми, що виникають під час їх відведення.

Дмитро ГОПЦІЙ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління земельними ресурсами та кадастру Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

Сергій ЗАВАЛЬНИЙ,

магістр кафедри управління земельними ресурсами та кадастру Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

Виклад основного матеріалу

Згідно з нормами діючого законодавства земельні ділянки, що відводяться для потреб надрокористування, належать до категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення або повинні бути переведені в зазначену категорію у порядку зміни цільового призначення земель. За ст. 65 Земельного кодексу України (далі — ЗКУ) землями промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення визнаються земельні ділянки, надані в установленому порядку підприємствам, установам та організаціям для здійснення відповідної діяльності. Землі промисловості, до речі, є окремим видом земель у складі вищезазначеної категорії земель. До них за ст. 66 ЗКУ належать землі, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд, які можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності [2].

Земельні відносини, пов'язані з діяльністю підприємств добувної промисловості, відрізняються певною специфікою.

Надра поряд із землею, водою, атмосферним повітрям і лісовою рослинністю є самостійним об'єктом навколишнього природного середовища, хоч і взаємопов'язані загальною системою природокористування [3]. Відповідно до ст. 1 Кодексу України про надра (далі — КУпН) вони є частиною земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для

геологічного вивчення та освоєння [4]. Це не означає, що земельні ділянки, у межах яких залягають корисні копалини, не можуть знаходитися у приватній власності. Однак надра, включаючи корисні копалини, що виходять на поверхню землі, є об'єктами права власності українського народу, який здійснює це право через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК, органи виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 15 КУпН надра можуть надаватися у постійне користування, тобто без заздалегідь установленого строку, або тимчасове користування, яке може бути короткостроковим — до 5 років і довгостроковим — до 50 років. Перебіг строку користування надрами починається з дня одержання спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами, якщо в ньому не передбачено інше, а в разі укладення угоди про розподіл продукції — з дня, зазначеного в такій угоді.

Так, відповідно до ст. 13 КУпН суб'єктами права користування надрами можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи [4].

Одним з головних документів, що надає право цим суб'єктам користуватися надрами, є спеціальний дозвіл на користування ними, який надається відповідно до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615. Слід відмітити, що на кожний вид користування надрами в межах конкретної ділянки надається окремий дозвіл, який відповідно до чинного законодавства має граничні строки. Дозвіл на видобування корисних копалин (промислому розробку їх родовищ) надається

після проведення експертизи та оцінки розвіданих запасів корисних копалин в установленому порядку чи апробації прогнозних (перспективних) ресурсів корисних копалин місцевого значення Державною комісією України по запасах корисних копалин за умови подальшого затвердження нею таких запасів [5]. Такий спеціальний дозвіл на користування надрами погоджується з:

- Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними обласними, Київською і Севастопольською міськими радами — на користування ділянками надр з метою геологічного вивчення, розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, а також для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
 - відповідними районними, міськими, селищними, сільськими радами — на користування ділянками надр, що містять корисні копалини місцевого значення; з Мінприроди — на всі види користування надрами;
 - Держгірпромнаглядом — на геологічне вивчення з дослідно-промисловою розробкою та видобування, а також для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, і для створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, рекреаційно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо).
- Не менш важливим документом, що посвідчує право користування надрами, є акт про надання гірничого відводу. Такий документ надається відповідно до Положення про порядок надання гірничих відводів, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 27.01.1995 р. № 59. Гірничим відводом є частина надр, надана користувачам для промислової розробки родовищ корисних копалин та цілей, не пов'язаних з їх добуванням. Межами гірничих відводів вважаються проекції на земну поверхню контурів залягання корисних копалин.

Гірничі відводи можуть надаватися підприємствам, установам, організаціям, іноземним юридичним особам, об'єднанням юридичних осіб, створеним в Україні чи за її межами, а також громадянам України, іноземцям та особам без громадянства лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр, а також затвердженого в установленому порядку проекту розробки родовища корисних копалин або будівництва гірничодобувного об'єкта чи підземної споруди, не пов'язаної з видобуванням корисних копалин. Гірничий відвід на розробку родовища корисних копалин або його частини надається за умови, що запаси корисних копалин родовища та компонентів у них пройшли експертизу і одержали оцінку Державної комісії по запасах корисних копалин [6].

Користування надрами без гірничого відводу або ліцензії здійснюється у випадках, передбачених Кодексом про надра. Так, для дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин, а також добування прісних підземних вод і розробки родовищ торфу надання гірничих відводів не потрібне. Власники землі та землекористувачі у межах наданих їм земельних ділянок мають право без ліцензій і гірничого відводу добувати для своїх господарських і побутових цілей корисні копалини місцевого значення, торф загальною глибиною розробки до двох метрів і прісні підземні води до

20 метрів, а також використовувати надра для інших господарських і побутових цілей [6].

Після отримання спеціального дозволу на користування надрами та акту про надання гірничого відводу зацікавлена особа має право звернутися до відповідного органу місцевого самоврядування або виконавчої влади з клопотанням про надання дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки.

Статтею 122 ЗКУ визначені повноваження органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо надання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами.

Порядок надання земельних ділянок у користування визначений статтями 123, 124 ЗКУ. Розроблений проект відведення земельної ділянки повинен відповідати вимогам ст. 50 Закону України «Про землеустрій» та погоджується відповідно до ст. 186-1 ЗКУ.

Відповідно до українського законодавства користування надрами є платним. Ця плата справляється у вигляді: плати за користування надрами для видобування корисних копалин або плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Плата за користування надрами зараховується до державного і місцевих бюджетів [4].

На сьогодні гострим питанням є подальше використання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами. Так, відповідно до ст. 66 ЗКУ надання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, проводиться після оформлення в установленому порядку прав користування надрами і відновлення земель згідно із затвердженим проектом рекультивациі на раніше відпрацьованих площах у встановлені строки [2].

Права і обов'язки землекористувачів та умови користування земельними ділянками, наданими для гірничих розробок, встановлені нормами статей 66, 90, 91, 95 і 96 ЗКУ, главою 3 КУпН та Положенням про порядок надання гірничих відводів і конкретизуються у рішеннях про надання таких ділянок. Користувачі земельних ділянок мають право вести забудову відповідно до цільового призначення наданих їм земель, використовувати ліс, водні об'єкти для цих потреб, якщо у рішенні не зазначене інше. [5].

Також слід відмітити ще одну особливість правового режиму земель, наданих для користування надрами, яка полягає у вимозі привести земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві. Підприємства, установи й організації, які проводять розвідувальні роботи, зобов'язані за свій рахунок привести займані земельні ділянки у попередній стан [2]. Також нормативними приписами земельного законодавства передбачено, що землі, порушені в процесі надрокористування, підлягають рекультивациі. Але значною прогалиною в законодавстві є відсутність Закону України «Про рекультивацию земель» та методичних рекомендацій по її проведенню.

Так, статтями ЗКУ передбачено, що рекультивация порушених земель — це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель. Землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та

інших робіт, підлягають рекультивациі [2].

Через відсутність в Україні спеціального закону з питань рекультивациі земель такі заходи здійснюються відповідно до законодавства колишнього СРСР, яке не суперечить законодавству України. Зокрема, питання здійснення рекультивациі земель регулюються державними стандартами, до яких належать ГОСТ 17.4.2.01-81 «Охрана природы. Почвы. Номенклатура показателей санитарного состояния»; ГОСТ 17.5.3.04-83 «Охрана природы. Земли. Общие требования к рекультивации земель»; ГОСТ 17.5.1.02-85 «Охрана природы. Земли. Классификация нарушенных земель для рекультивации»; ГОСТ 17.5.3.06-85 «Охрана природы. Земли. Требования к определению норм снятия плодородного слоя почвы при производстве земляных работ».

Висновки та пропозиції

Вивчивши правові основи та особливості земель, наданих для користування надрами, слід зазначити, що на сьогодні є необхідність виділити ці землі у самостійний вид використання у складі земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, як землі «надані для користування надрами» і закріпити ці норми в земельному законодавстві. Необхідно відзначити доцільність прийняття Закону України «Про рекультивацию земель», в якому необхідно приділити окрему увагу рекультивациі земель наданих для користування надрами, а також переглянути застарілі нормативно-правові акти, що визначають процедуру проведення рекультивациі зазначених земель.

Література

1. Смовж К.О. Правове регулювання використання та охорони земель гірничодобувної промисловості: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.06 / Катерина Олександрівна Смовж. — К., 2013. — 20 с.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. — (Зі змін.).
3. Макаренко О.Ю. Правовий режим земель наданих для використання надр: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / О.Ю. Макаренко. — О., 2011. — 20 с.
4. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>. — (Зі змін.).
5. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. №615 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-п>. — (Зі змін.).
6. Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. №59 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/59-95-п>. — (Зі змін.).

ОСОБЕННОСТИ ОТВОДА ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ НУЖД НЕДРОПОЛЬЗОВАНИЯ

Гопций Д., Завальный С.

На основе действующего законодательства Украины рассмотрен порядок отвода земельных участков для нужд недропользования. Освещены особенности предоставления специального разрешения на пользование недрами и горного отвода как предпосылки разработки проекта отвода земельного участка. Уделено внимание вопросу дальнейшей рекультивации нарушенных земель.

Ключевые слова: недропользование, использование земель, специальное разрешение на пользование недрами, горный отвод, проект отвода земельного участка, рекультивация земель.

* * *

Гопций Дмитрий Александрович, кандидат экономических наук, доцент кафедры управления земельными ресурсами и кадастра Харьковского национального аграрного университета им. В.В. Докучаева.

Завальный Сергей Викторович, магистр кафедры управления земельными ресурсами и кадастра Харьковского национального аграрного университета им. В.В. Докучаева.

PECULIARITIES OF ALLOCATION OF LAND PLOTS FOR SUBSOIL USE

Goptsiy D., Zavalnyi S.

The procedure of land allocation for the purpose of subsoil use is considered on the basis of current legislation of Ukraine. The peculiarities of granting special permits for subsoil usage and mining lease as a prerequisite for development project of land allocation are explained. A special attention is paid to the further restoration of damaged lands.

Keywords: mineral resources, land use, the special permit for subsoil usage, mining allotment, the project of land allotment, restoration of lands.

* * *

Goptsiy Dmytro, PhD, Associate Professor of land management and cadastral department at Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev.

Zavalnyi Serhii, magister of land management and cadastral department at Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev.

